

مقایسه نگرش های ناکارآمد و انعطاف پذیری شناختی در زنان با و بدون سابقه طلاق

معصومه شفیعی*
سجاد بشرپور**
حدیث حیدری راد***

چکیده

هدف پژوهش حاضر مقایسه نگرش های ناکارآمد و انعطاف پذیری شناختی در زنان با و بدون سابقه طلاق بود. جامعه آماری شامل تمام زنانی است که در سال ۱۳۹۵ به علت مواجهه شدن با رویداد آسیب زای طلاق و نداشتن بضاعت مالی تحت حمایت کمیته امداد شهرستان گیلان غرب بودند. از این میان تعداد ۴۰ نفر به عنوان نمونه آماری، و ۴۰ نفر نیز از میان افراد بدون سابقه طلاق به عنوان گروه مقایسه به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. طرح پژوهش از نوع علی-مقایسه ای بود. ابزارهای پژوهش مقیاس نگرش های ناکارآمد (وایسمن و بک، ۱۹۷۸) و پرسشنامه انعطاف پذیری شناختی (دنيس، وندر، وال، ۲۰۱۰) بود. برای تحلیل داده ها از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) استفاده شد. نتایج نشان داد که میانگین نمرات گروه افراد مطلقه در متغیر نگرش های ناکارآمد به طور معنی داری بالاتر از افراد بدون سابقه طلاق است، اما در انعطاف پذیری شناختی و زیرمؤلفه های آن یعنی ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل و ادراک توجیحات، میانگین نمرات افراد مطلقه به طور معنی داری پایین تر از افراد بدون سابقه طلاق است.

کلید واژگان: نگرش های ناکارآمد، انعطاف پذیری شناختی، طلاق.

* دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.

** دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

*** کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول، ایمیل: hadeesheidarirad@gmail.com)

مقدمه

خانواده از ارکان عمده و نهاد اصلی هر جامعه‌ای به شمار می‌رود و کانون اصلی ظهور عواطف انسانی و روابط صمیمانه میان افراد است. خانواده از همان ابتدای ظهور انسان وجود داشته، به طوری که به سختی می‌توان جامعه‌ای را تصور کرد که خانواده در آن وجود نداشته باشد (نوابی‌نژاد، ۱۳۸۰). نقش خانواده به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی با کارکردهای مختلف، می‌تواند هم در جنبه مثبت، یعنی ایجاد کانون آرامش و هم در جنبه منفی‌اش یعنی ایجاد آسیب اجتماعی بسیار مهم و تأثیرگذار باشد. از جمله جنبه‌های منفی آن، بروز آسیبی تحت عنوان طلاق^۱ است. طلاق یک پدیده روانی است که هم بر فرد و خانواده اثر منفی گذاشته و پدیده‌ای دقیقاً چندعاملی است که آثار مخرب آن در ابعاد اجتماعی فوق‌العاده زیاد بوده و موجب ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی بسیاری می‌شود. افزایش طلاق به یک پدیده بنیادین و اصلی در تغییر ساختار خانواده و در الگوی قشر بندی در جوامع معاصر تبدیل شده است، به همین دلیل شناخت عوامل مؤثر در بروز طلاق از اولویت‌های بهداشت روان به شمار می‌آید (کاملی، ۱۳۸۶؛ برناردی و مارتینز-پاستور^۲، ۲۰۱۱؛ هنریان و یونسی، ۱۳۹۰؛ آقامحمدیان شهرباف، ۱۳۷۹؛ صدرالاشرفی، خنکدار طارسی، شمخانی و یوسفی افراشته، ۱۳۹۱؛ قره‌داغی، ۱۳۸۹).

طلاق براینده حادترین و جدی‌ترین مشکلات ارتباطی خانواده است. متأسفانه از نظر نسبت طلاق به ازدواج، ایران یکی از هفت کشور اول دنیا است (احمدی موحّد، ۱۳۸۷). در ایران آمار طلاق سیر صعودی را نشان می‌دهد. به طوری که نرخ طلاق در ۴ ماه نخست ۱۳۹۱ نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۰ رشد ۱۰ درصدی داشته است. در حالی که نرخ رشد ازدواج ۳ درصد افزایش یافته و نرخ رشد طلاق ۳ برابر نرخ رشد ازدواج بوده است (مرکز آمار ثبت احوال، ۱۳۹۱ به نقل از عبادت‌پور، نوابی‌نژاد، شفیع‌آبادی، ۱۳۹۲). سیر صعودی آمار طلاق، انگیزه محققان را برای یافتن عوامل مؤثر و راهکارهای مناسب جهت مقابله با این فروپاشی رابطه را افزایش داده است.

به نظر می‌رسد نگرش‌های ناکارآمد^۳ یکی از عوامل مهم و مؤثر در رابطه با پیامدهای روان‌شناختی افراد مواجهه شده با آسیب طلاق می‌باشد. از نظر بک نگرش‌های ناکارآمد معیارهایی انعطاف‌ناپذیر و کمال‌گرایانه هستند که فرد از آن برای قضاوت درباره خود و دیگران استفاده می‌کند. از آنجا که این نگرش‌ها انعطاف‌ناپذیر، افراطی و مقاوم در مقابل تغییر هستند، ناکارآمد قلمداد می‌شوند (کرینگ، دیویسون، نیل^۴، ۲۰۰۴، ترجمه دهستانی، ۱۳۸۴) و می‌تواند پیش‌بین کننده علائم افسردگی باشد (کرکلی، کَلپی، تسیگیلیس^۵، ۲۰۱۳). تعامل نگرش‌های ناکارآمد با وقوع حوادث منفی، در پیش‌بینی آغاز دوره افسردگی اساسی و یا افزایش علائم روان‌شناختی (وقتی که نگرش‌های ناکارآمد از آستانه خاصی تجاوز کند)، گزارش شده است (لوینسون، جونیر و رود^۶، ۲۰۰۱). در پژوهشی که توسط دولتی، سگال، راویندرن، استینر، استوارت، می‌یر^۷ (۲۰۱۴) انجام دادند به این نتیجه رسیدند که نگرش‌های ناکارآمد آسیب‌پذیری

۱. divorce.

۲. Bernardi, Martinez-pastor .

۳. dysfunctional Attitude .

۴. , Davison, Neale Kring.

۵. Kërqeli, Kelpi & Tsigilis .

۶. Lewinshon, Joiner & Rhode .

۷. Dowlati, Segal, Ravindran, Steiner, Stewart, Meyer .

به خلق افسرده پس از زایمان را شدت می‌بخشد. در مطالعه‌ای که توسط والش، بیسو، مونک^۱ (۲۰۱۵) در مورد نگرش‌های ناکارآمد انجام شد به این نتیجه رسیدند که نگرش‌های ناکارآمد در استرس درک‌شده و خلق و خوی منفی نوجوانان باردار تأثیرگذار است. بیسر، نریا^۲ (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای بیان کردند که نگرش تبعیض‌آمیز و رضایت کمتر از زندگی در میان افرادی که در معرض حوادث آسیب‌زا قرار گرفته‌اند بیشتر از کسانی است که در معرض چنین حوادثی قرار نگرفته‌اند است. تاباک، هورن، گرین^۳ (۲۰۱۵) و کینگ، سه، تانگ، اسموسکی^۴ (۲۰۱۶) نیز در تحقیقات جداگانه در این زمینه به نتایجی مشابه دست یافتند.

یکی از عوامل مهم دیگری که می‌تواند در پیامدهای روان‌شناختی افراد مواجهه شده با آسیب نقش داشته باشد انعطاف‌پذیری شناختی^۵ است. در حال حاضر اتفاق نظری در مورد چگونگی تعریف این مفهوم یا سنجش آن وجود ندارد. به طور کلی، توانایی تغییر آمایه‌های شناختی^۶ به منظور سازگاری با محرک‌های در حال تغییر محیطی، عنصر اصلی در تعاریف عملیاتی انعطاف‌پذیری شناختی است (دنيس، واندر، وال^۷، ۲۰۱۰). افرادی که توانایی تفکر انعطاف‌پذیر دارند، از توجهات جایگزین استفاده می‌کنند، به صورت مثبت چارچوب فکری خود را بازسازی می‌کنند و موقعیت‌های چالش‌انگیز یا رویدادهای استرس‌زا را می‌پذیرند و نسبت به افرادی که انعطاف‌پذیر نیستند از نظر روان‌شناختی تاب‌آوری بیشتری دارند (بورتون، پاکنهام، برون^۸، ۲۰۱۰؛ فیلیس^۹، ۲۰۱۱). انعطاف‌پذیری شناختی و سرسختی روان‌شناختی باعث افزایش شادکامی ذهنی افراد می‌شود (حسینی، مهدوی نیسیانی، هاشمی و عباسی، ۱۳۹۴). کالدول، کروگ، کارتر، مینزبرگ^{۱۰} (۲۰۱۴) در مطالعه خود نشان دادند که بین کنترل شناختی، انسجام هیجانی و شدت رویدادهای آسیب‌زای گذشته و انعطاف‌پذیری شناختی و عاطفی ارتباط وجود دارد. گاندوز^{۱۱} (۲۰۱۳)، لی، لو، هوآ، لی، ویو و همکاران^{۱۲} (۲۰۱۲) و زونگ، کائو، کائو، شی، وانگ، یان و همکاران^{۱۳} (۲۰۱۰) در تحقیقات خود به نتایج مشابهی در این زمینه دست یافتند.

در مجموع نگرش افراد نسبت به رویدادهای مهم و تنش‌زای زندگی و پاسخ‌های مقابله‌ای به آن رویدادها در بقای زندگی مشترک می‌تواند تأثیرگذار باشد. همچنین افرادی که انعطاف‌پذیری شناختی کمی دارند ممکن است در صورت بروز مشکل، خودشان در مشکل گم شوند، احساس کنند قربانی هستند، برای همیشه در گیر آن شوند و به مکانیسم‌های تطابقی نادرست مثل طلاق رو بیاورند. و نیز طلاق یکی از آسیب‌های اجتماعی است که رو به افزایش است. با توجه به نقش عوامل شناختی در این پدیده و در نظر گرفتن این عامل در طلاق و بررسی آن در جمعیت عادی برای پیشگیری از این پدیده به دلیل

۱. Walsh, Basu, Monk .

۲. Besser & Neria

۳. Tabak, Horan, Green .

۴. Keng, Seah, Tong, Smoski .

۵. cognitive flexibility .

۶. cognitive sets .

۷. Dennis, Vander, Wal .

۸. Burton, Pakenham, Brown .

۹. Phillips .

۱۰. Caldwell, Krug, Carter, Minzenberg

۱۱. Gunduz .

۱۲. Lee, Lu, Hua, Lee, Wu, Nguyen & at al .

۱۳. Zong, Cao, Cao, Shi, Wang, Yan & at al .

آثار و عواقب آن ضروری است. با توجه به اینکه نگرش‌های ناکارآمد و انعطاف‌پذیری شناختی سهم عمده‌ای در آسیب‌پذیری زندگی زنان خصوصاً طلاق ایفا می‌کند و در ایران مطالعات بنیادی در مورد نگرش‌های ناکارآمد و انعطاف‌پذیری شناختی در زنان مطلقه دیده نشد. بنابراین این پژوهش با هدف مقایسه نگرش‌های ناکارآمد و انعطاف‌پذیری شناختی (ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل، ادراک توجیحات) در زنان با و بدون سابقه طلاق انجام گرفت.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری: طرح پژوهش حاضر علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمام زنانی است که در نیمه اول سال ۱۳۹۵ به دلیل مواجه شدن با رویداد آسیب‌زای طلاق و نداشتن توان مالی برای اداره زندگی خود، تحت حمایت کمیته امداد شهرستان گیلان غرب بودند که تعداد آن‌ها ۹۵ نفر می‌باشد. تعداد ۴۰ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد و تعداد ۴۰ نفر نیز از بین افرادی که سابقه طلاق نداشتند و به دلیل نداشتن توان مالی تحت حمایت کمیته امداد بودند به عنوان گروه مقایسه انتخاب شدند که برای انتخاب آن‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد.

ابزار سنجش

الف) مقیاس نگرش‌های ناکارآمد: توسط وایسمن و بک در سال (۱۹۷۸) ساخته شده است. این مقیاس به منظور سنجش نگرش‌های زیر بنایی محتوای شناختی علایم افسردگی براساس نظریه بک ساخته شده است. این مقیاس دارای ۴۰ عبارت می‌باشد. نمره‌گذاری به شیوه درجه‌بندی روی مقیاس ۷ درجه‌ای صورت می‌گیرد. مهمترین آزمون سبک شناختی در پژوهش‌های مراکز گوناگون ایالات متحده آمریکا، در زمینه درمان شناختی است (ولیندزی، پاول^۳، ۱۹۹۴، ترجمه یانس و نیکخو، ۱۳۷۷). تحقیقات در زمینه اعتبار و پایایی مقیاس نگرش‌های ناکارآمد در جمعیت عادی و بالینی نشان داد که آلفای کرونباخ ۰/۸۵ اعتبار سازه آن از طریق همبستگی آن با آزمون افسردگی بک ۰/۴۷ و با پرسشنامه افکار- خودآیند ۰/۴۷ است. در ایران ضریب پایایی آن را پس از ۶ هفته ۰/۹۰، و اعتبار آن از طریق همبستگی نمرات نگرش‌های ناکارآمد با نمرات افسردگی را معادل ۰/۶۵ و آلفای کرونباخ آن را ۰/۷۵ به دست آوردند (ابراهیمی، نشاط دوست، کلانتری، مولوی و اسدالهی، ۱۳۸۶). پایایی این آزمون بر روی آزمودنی‌های مطالعه حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ نیز، ۰/۷۶ بدست آمد.

ب) پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی: این پرسش‌نامه توسط دنیس، وندر، وال (۲۰۱۰) ساخته شده است. یک ابزار خودگزارشی کوتاه ۲۰ سؤالی است و شیوه نمره‌گذاری آن براساس یک مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرتی می‌باشد و تلاش دارد تا سه جنبه از انعطاف‌پذیری شناختی را بسنجد: میل به درک موقعیت‌های سخت به عنوان موقعیت‌های قابل کنترل، توانای درک چندین توجیه جایگزین برای رویدادهای زندگی و رفتار انسان‌ها و توانای ایجاد چندین راه‌حل جایگزین برای موقعیت‌های سخت. این پرسش‌نامه در کار

۱. dysfunctional attitudes Scale .

۲. Weissman & Beck .

۳. Velindzi, Paul .

۴. questionnaire cognitive flexibility .

بالینی و غیر بالینی و برای ارزیابی میزان پیشرفت فرد در ایجاد تفکر انعطاف پذیر در درمان شناختی-رفتاری افسردگی و سایر بیماری‌های روانی به کار می‌رود. اعتبار همزمان این پرسش‌نامه با پرسش‌نامه افسردگی بک برابر با ۰/۳۹- و اعتبار همگرایی آن با مقیاس انعطاف‌پذیری شناختی مارتین و رابین^۱ ۰/۷۵ بود. این پژوهشگران پایایی به روش آلفای کرونباخ را برای کل مقیاس، ادراک کنترل‌پذیری و ادراک گزینه‌های مختلف به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۱ و ۰/۸۴ و باروش بازآزمایی به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۵ و ۰/۷۷ به دست آوردند. در ایران سلطانی، شاره، بحرینیان، فرمانی (۱۳۹۲) ضریب اعتبار بازآزمایی کل مقیاس را ۰/۷۱ و خرده مقیاس‌های ادراک کنترل‌پذیری، ادراک گزینه‌های مختلف و ادراک توجیه رفتار را به ترتیب ۰/۷۲، ۰/۵۷ و ۰/۵۷ گزارش کردند. این پژوهشگران ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس را ۰/۹۰ و برای خرده‌مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۸۹ و ۰/۵۵ گزارش نمودند. پایایی کل این آزمون بر روی آزمودنی‌های مطالعه حاضر با استفاده از آلفای کرونباخ نیز ۰/۸۵ و برای خرده‌مقیاس‌ها به ترتیب ۰/۸۲، ۰/۱۸ و ۰/۵۶ به دست آمد.

یافته‌ها

جدول ۱. اطلاعات مربوط ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها

گروه‌ها	تعداد	میانگین سنی	انحراف معیار	وضعیت اقتصادی	تحصیلات ابتدایی	تحصیلات راهنمایی	تحصیلات دبیرستان	تحصیلات کارشناسی
مطلقه	۴۰	۴۳/۸	۷/۶۴	پایین تر از ۳۰۰ هزار تومان	۱۴	۱۳	۱۰	۳
عادی	۴۰	۳۹/۲۶	۸/۴۹	پایین تر از ۳۰۰ هزار تومان	۱۷	۸	۱۰	۵

جدول ۱، نشان دهنده ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌های هر دو گروه افراد مطلقه و عادی است.

جدول ۲. اطلاعات مربوط به پیش فرض‌های آزمون تحلیل واریانس چند متغیره

اثر	F	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
ام باکس	۱۱/۹۵	۳	۰/۰۹
آزمون لوین (انعطاف‌پذیری شناختی)	۴/۹۵	۱	۰/۰۵۷
آزمون لوین (نگرش‌های ناکارآمد)	۳/۶۲	۱	۰/۰۷

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود مقدار آزمون ام باکس برابر است با ۱۱/۹۵ است که این مقدار ($p=0/09$) در سطح ($p=0/05$) معنی‌دار نیست. همچنین جهت بررسی همسانی واریانس‌ها بین متغیرهای وابسته از آزمون لوین استفاده شد و نتایج نشان داد که سطح آماره (F) برای هیچ یک از متغیرها معنی‌دار نیست ($p \leq 0/05$) و این نشان دهنده آن است که واریانس خطای این متغیرها در بین آزمودنی‌ها متفاوت نیست و واریانس‌ها باهم برابرند.

فرضیه اول: بین نگرش‌های ناکارآمد زنان مطلقه و عادی تفاوت وجود دارد.

فرضیه دوم: بین انعطاف‌پذیری شناختی (ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل، ادراک توجیحات) زنان مطلقه و عادی تفاوت وجود دارد.

۱. Martin and Robin .

جدول ۳. اطلاعات مربوط به شاخص های اعتباری آزمون تحلیل واریانس چند متغیره

نام آزمون	مقدار	F	df فرصی	خطای df	P	مجذوراتا
اثر پیلائی	۰/۵۷	۱۷/۹۱	۲	۲۷	۰/۰۰۱	۰/۵۷
لامبدای ویلکز	۰/۴۳	۱۷/۹۱	۲	۲۷	۰/۰۰۱	۰/۵۷
اثر هوتلینگ	۱/۳۲	۱۷/۹۱	۲	۲۷	۰/۰۰۱	۰/۵۷
بزرگ ترین ریشه روی	۱/۳۲	۱۷/۹۱	۲	۲۷	۰/۰۰۱	۰/۵۷

نتایج جدول ۳ نشان می دهد که تفاوت بین ۲ گروه به مقدار ۴۳ درصد معنادار است، یعنی ۴۳ درصد واریانس یا تفاوت بین دو گروه مربوط به تأثیرات نگرش های ناکارآمد و انعطاف پذیری است.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار آزمودنی ها در متغیرهای نگرش های ناکارآمد و انعطاف پذیری شناختی (ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل، ادراک توجیحات) و نتایج آزمون مانوا برای مقایسه معنی داری تفاوت بین آن ها

متغیرها	گروهها	میانگین	انحراف معیار	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	اندازه اثر
نگرش های ناکارآمد	مطلقه	۴۵/۷۳	۱۳/۲۵	۲۷۶۴/۸	۱	۲۷۶۴/۸	۲۱/۶۶	۰/۰۰۱	۰/۴۳
	عادی	۲۶/۵۳	۸/۹۱						
انعطاف پذیری شناختی	مطلقه	۲/۲	۱/۵۸	۴۸۸/۰۳	۱	۴۸۸/۰۳	۸/۹۴	۰/۰۰۶	۰/۲۴
	عادی	۱۰/۲۶	۹/۴۱						
ادراک کنترل	مطلقه	۰/۹۳	۱/۷۹	۶۷/۵	۱	۶۷/۵	۶۷/۵	۰/۰۰۱	۱۴/۱۲
	عادی	۳/۹۳	۱/۵۲						
ادراک چندین راه حل	مطلقه	۰/۶	۱/۵۴	۴۸/۱۳	۱	۴۸/۱۳	۶/۲۱	۰/۰۱	۰/۲۱
	عادی	۳/۱۳	۱/۶۲						
ادراک توجیحات	مطلقه	۰/۲۷	۰/۴۹	۱۴/۷	۱	۱۴/۷	۳/۸۱	۰/۰۵	۰/۱۸
	عادی	۱/۶۶	۰/۹۶						

فرضیه اول پژوهش حاضر مبنی بر اینکه تفاوت آماری معنی داری بین نگرش های ناکارآمد زنان مطلقه و عادی وجود دارد. نتایج جدول ۴ نشان می دهد، که در متغیر نگرش های ناکارآمد ($F=12/66$; $p<0/001$) تفاوت آماری معنی داری بین میانگین نمرات دو گروه افراد مطلقه و عادی وجود دارد و فرضیه دوم پژوهش حاضر مبنی بر اینکه تفاوت آماری معنی داری بین انعطاف پذیری شناختی (ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل، ادراک توجیحات) زنان مطلقه و عادی وجود دارد. همچنین نتایج جدول ۴ نشان می دهد که نمره کلی انعطاف پذیری شناختی ($F=8/94$; $p<0/01$) و ادراک کنترل ($F=14/12$; $p<0/001$)، ادراک چندین راه حل ($F=6/21$; $p<0/01$) و ادراک توجیحات ($F=3/81$; $p<0/05$) از زیرمؤلفه های انعطاف پذیری شناختی، تفاوت های آماری معنی داری بین میانگین نمرات افراد مطلقه و عادی وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی هدف اصلی این پژوهش مقایسه نگرش های ناکارآمد و انعطاف پذیری شناختی (ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل، ادراک توجیحات) در زنان با و بدون سابقه طلاق بود که بر این اساس ۲ فرضیه تدوین شد که به نتیجه و تبیین آن پرداخته می شود:

فرضیه اول: بین نگرش‌های ناکارآمد زنان مطلقه و عادی تفاوت وجود دارد. همانطور که در جدول ۴ ملاحظه شد در متغیر نگرش‌های ناکارآمد ($F=12/66$; $p<0/001$) تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمرات دو گروه افراد مطلقه و عادی وجود دارد. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود. نتایج پژوهش باریعی و همکاران (۱۳۸۸)، کرکلی و همکاران (۲۰۱۳)، دولتی و همکاران (۲۰۱۴)، والش و همکاران (۲۰۱۵)، تاباک، هورن، گرین (۲۰۱۵)، کینگ، سه، تانگ، اسموسکی (۲۰۱۶)، بیسر و همکاران (۲۰۱۶) همسو می‌باشد. نتایج تحقیقات حاکی از آن است که نوع نگرش اشخاص نسبت به خود، محیط و دیگران بر نحوه مقابله با تنش تأثیر بسزایی دارد. نگرش خاص نسبت به موقعیت تنش‌زا در کنش‌های سیستم ایمنی تأثیر می‌گذارد، آسیب‌پذیری فرد را در مقابل بیماری‌ها افزایش می‌دهد و ممکن است موجب شکل‌گیری اختلال روان‌تنی خاصی شود (مصطفایی، روشن و جودیری، ۱۳۹۱). افراد سالم در برابر رویدادهای مهم و تنش‌زای زندگی، مقابله مبتنی بر حل مسأله مبتنی بر نگرش منطقی و کارآمد را به کار می‌برند و در حل مشکل و برخورد مؤثر با تنش ناشی از وقایع زندگی موفق‌تر هستند که این مقابله مؤثر و رضایتمندی اشخاص در حل مسأله، موجب احساس کنترل بر تنش ناشی از رویدادهای مهم زندگی می‌شود (مصطفایی، روشن و جودیری، ۱۳۹۱). بنابراین در تبیین این یافته می‌توان گفت ارزیابی رویدادها علاوه بر عامل مربوط به موقعیت، به خود شخص و باورهای وی نیز بستگی دارد و نحوه ادراک و تفسیر موقعیت‌ها در گروه زنان با سابقه طلاق نسبت به زنان بدون سابقه طلاق موجب آسیب‌پذیری آنان می‌شود. همچنین نوع نگرش افراد نسبت به خود و محیط پیرامون در ایجاد و افزایش ادراک تنش مؤثر است. زنان بدون سابقه طلاق نگرش‌های سالم و کارآمد دارند و از تدابیر مقابله‌ای سازگارانه و موفق بهره می‌برند، شدت تنش را کم‌تر احساس می‌کنند و دارای ارتباط بین فردی سالم، رضایت از زندگی و احساس آرامش هستند. درحالی که در زنان با سابقه طلاق به دلیل ارزیابی شناختی ناکارآمد موجب تنیدگی و مشکلات روحی و روانی بیش‌تری می‌شود. نظریه‌ی انعطاف‌پذیری شناختی بر ماهیت یادگیری در حیطه‌های پیچیده و بدساختار تمرکز می‌کند. طبق این نظریه، یادگیرنده موفق (یعنی انعطاف‌پذیر شناختی) کسی است که می‌تواند در پاسخ به خواست‌های موقعیتی متنوع به راحتی دانش را مجدداً سازماندهی کرده و به کار ببرد. یادگیرندگان برای به دست آوردن این انعطاف‌پذیری شناختی باید پیچیدگی کامل مسائل را درک کنند و به دفعات فضای مسئله را بررسی کنند تا ببینند چگونه تغییر در متغیرها و اهداف می‌تواند فضا را تغییر دهد. این که فرد چگونه می‌تواند این کار را انجام دهد، تابعی از شیوه‌ی بازنمایی دانش (برای مثال، ابعاد مفهومی متعدد به جای یک بعد واحد) و فرآیندهایی است که بر پایه‌ی بازنمایی‌های ذهنی عمل می‌کنند (برای مثال، فرآیندهای ساخت‌طرحواره به جای بازیابی کامل طرحواره). این نظریه تا حد زیادی با انتقال دانش و مهارت‌ها فراتر از موقعیت‌های یادگیری اولیه ارتباط دارد. به همین دلیل برارایه اطلاعات از دیدگاه‌های متعدد و استفاده از مطالعات موردی زیادی تأکید می‌کند.

فرضیه دوم: بین انعطاف‌پذیری شناختی (ادراک کنترل، ادراک چندین راه حل، ادراک توجیحات) زنان مطلقه و عادی تفاوت وجود دارد.

همانطور که در جدول ۴ ملاحظه شد، در نمره کلی انعطاف‌پذیری شناختی ($F=8/94$; $p<0/01$) و ادراک کنترل ($F=14/12$; $p<0/001$)، ادراک چندین راه حل ($F=6/21$; $p<0/01$) و ادراک توجیحات ($F=3/81$; $p<0/05$) از زیرمؤلفه‌های انعطاف‌پذیری شناختی، تفاوت‌های آماری معنی‌داری بین میانگین

نمرات افراد مطلقه و عادی وجود دارد. بنابراین فرضیه دوم پژوهش تأیید می شود. پژوهشی که مستقیماً انعطاف پذیری شناختی را در زنان مطلقه مورد بررسی قرار دهد یافت نشد اما این یافته می تواند با نتایج پژوهش های گاندوز (۲۰۱۳)، لی، لو، هوآ، لی، ویو و همکاران (۲۰۱۲)، زونگ، کائو، کائو، شی، وانگ، یان و همکاران (۲۰۱۰)، سلطانی و همکاران (۱۳۹۲) همسویی داشته باشد. استن و ایگوچی (۲۰۱۳) معتقدند که انعطاف پذیری شناختی در کوتاه مدت و طولانی مدت تحت تأثیر استرس قرار می گیرد، بنابراین استرس می تواند به واسطه مکانیزم های نورونی پیرامونی و مرکزی سطوح برانگیختگی و تحریک را برای پاسخ های سازگار تنظیم کند. بنابراین استرس با فعال کردن هورمون های برانگیختگی و مکانیزم های دیگر هم منجر به تسهیل و هم تضعیف کارکردهای شناختی که شامل سرعت پردازش و بازداری اطلاعات مهم و برجسته است، می شود؛ بدین معنی که مطابق با نمودار L معکوس، استرس در سطح بهینه می تواند فرد را فعال نگه داشته اما چنانچه استرس مداوم و شدت آن رو به افزایش باشد، نه تنها کارآمدی فرد را کاهش می دهد بلکه منجر به احساس فرسودگی فرد نیز می شود. همچنین در تبیین این یافته می توان گفت انعطاف پذیری شناختی در زنان بدون سابقه طلاق باعث می شود در مقابل رویدادهای منفی سبکهای مقابله ای سازگارانه ای داشته باشند. همچنین افراد با انعطاف پذیری بالا می توانند موقعیت های سخت را به عنوان موقعیت قابل کنترل در نظر بگیرند و در مواجهه با رویدادهای زندگی و رفتار افراد، توانایی چندین توجیه جایگزین داشته باشند و در موقعیت های سخت بتوانند به راه حل های جایگزین فکر کنند، بنابراین ظرفیت آنها در مقابله، سازگاری و بهبودی از استرس و دشواریهای زندگی بالاتر است. همچنین افرادی که توانایی تفکر انعطاف پذیر دارند، از توجیهات جایگزین استفاده می کنند، چارچوب فکری خود را به صورت مثبتی بازسازی می کنند و موقعیتهای چالش انگیز یا رویدادهای استرس زا را می پذیرند و نسبت به افرادی که انعطاف پذیر نیستند، از نظر روانشناختی سازگاری بیشتری دارند.

در کل نتایج این پژوهش نشان می دهد که نگرش های ناکارآمد در افراد مطلقه به طور معنی داری بالاتر از افراد بدون سابقه طلاق است، اما انعطاف پذیری شناختی در افراد مطلقه به طور معنی داری پایین تر از افراد بدون سابقه طلاق است، که این خود می تواند آثار مخربی بر زندگی آنها داشته باشد. در این پژوهش محدودیت هایی نیز برای پژوهشگران وجود داشت، از جمله اینکه این پژوهش بر روی زنان مطلقه بی بضاعت که تحت حمایت کمیته امداد قرار گرفته بودند انجام گرفت در نتیجه تعمیم پذیری این نتایج به زنان مطلقه دیگر باید با احتیاط صورت گیرد. همچنین این پژوهش فقط بر روی یک جنس (مؤنث) اجرا شده، بنابراین پیشنهاد می شود که در پژوهش های آتی با کنترل این متغیرهای مزاحم انجام گیرد. نتایج این مطالعه بکارگیری درمان موج سوم آموزش دلسوزی به خود را به عنوان یک روش پیشگیرانه و مداخله در علایم روانشناختی زنان مطلقه پیشنهاد می کند.

منابع

- آقامحمدیان شریاف، حمیدرضا. (۱۳۷۹). بررسی ویژگی های شخصیتی زنان مطلقه و غیرمطلقه شهر مشهد. مجموعه مقالات نخستین همایش سراسری علل و پیامدهای طلاق، ۱۳-۳۴.
- ابراهیمی، امراله، نشاط دوست، حمیدطاهر، کلانتری، مهرداد، مولوی، حسین، و اسدالهی، قربانعلی. (۱۳۸۶). سهم مقیاس نگرش های ناکارآمد و خرده مقیاس های سلامت عمومی در پیش بینی و نسبت بخت

- ابتلا به افسردگی. مجله دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد، زمستان، ۹ (۴)، ۵۲-۵۸.
- احمدی موحّد، محمد. (۱۳۸۷). شاخص‌های ازدواج و طلاق و بررسی تغییرات آن در کشور با تأکید بر آمارهای استانی طی سالهای ۸۱-۸۶. مجله جمعیت. بهار و تابستان، ۱۴ (۶۳-۶۴)، ۱۹۰-۲۱۵.
- حسینی، جواد، زهره، مهدوی نیسیانی، شراره سادات، هاشمی، و شیما، عباسی. (۱۳۹۴). بررسی رابطه انعطاف‌پذیری شناختی و سرسختی روانشناختی با شادکامی ذهنی و فرسودگی شغلی در زنان شاغل سرپرست خانوار، کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران، موسسه برگزار کننده همایش‌های توسعه محور دانش و فناوری سام ایرانیان، http://www.civilica.com/Paper-ESPCONF01-ESPCONF01_063.html
- ربیعی، مهدی، مولوی، حسین، کلاتری، مهرداد، و عظیمی، حسین. (۱۳۸۸). رابطه بین نگرش‌های ناکارآمد و راهبردهای مقابله‌ای با سلامت روانی، مجله رویکردهای نوین آموزشی، پاییز و زمستان، ۴ (۲)، ۲۷-۳۸.
- سلطانی، اسماعیل، شاره، حسین، بحرینیان، سید عبدالمجید، و فرمانی، اعظم. (۱۳۹۲). نقش واسطه‌ای انعطاف‌پذیری شناختی در ارتباط بین سبک‌های مقابله‌ای و تاب‌آوری با افسردگی. مجله وزارت بهداشت. خرداد و تیر، ۱۸ (۲)، ۸۸-۹۶.
- صدرالاشرفی، مسعود، خنکدار طارسی، معصومه، شمخانی، اژدر، و یوسفی افراشته، مجید. (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی طلاق (علل و عوامل) و راهکارهای پیشگیری از آن. فصلنامه مهندسی فرهنگی، بهمن و اسفند، ۷ (۷۳)، ۲۶-۵۳.
- عبادت‌پور، بهناز، نوابی نژاد، شکوه، شفیق آبادی، عبدالله، و فلسفی نژاد، محمدرضا. (۱۳۹۲). نقش واسطه‌ای کارکردهای خانوادگی برای تاب‌آوری فردی و باورهای معنوی و دلزدگی زناشویی، روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، پاییز، ۴ (۱۳)، ۲۹-۴۵.
- قره‌داغی، ماندانا. (۱۳۸۹). مقایسه اختلالات شخصیت (الگوهای بالینی شخصیت و الگوهای بالینی شدید شخصیت) بین زنان مطلقه و عادی شهرستان شوشتر. یافته‌های نو در روانشناسی، پاییز، ۵ (۱۶)، ۶۹-۸۲.
- کاملی، محمد جواد. (۱۳۸۶). بررسی توصیفی علل و عوامل مؤثر در بروز آسیب اجتماعی طلاق در جامعه ایران با توجه به آمار و اسناد موجود. فصلنامه دانش انتظامی، پاییز، ۹ (۳)، ۱۸۰-۱۹۸.
- کرینگ، آن، دیویسون، جرالده، نیل، جان. (۲۰۰۴). آسیب‌شناسی روانی (بر اساس DSM-IV-TR). ترجمه مهدی دهستانی. (۱۳۸۴). تهران: انتشارات ویرایش.
- مصطفائی، فاطمه، روشن، رسول، و جدیری، بهزاد. (۱۳۹۱). مقایسه نگرش‌های ناکارآمد و پاسخهای مقابله‌ای در بیماران مبتلا به زخم‌های گوارشی و افراد غیر مبتلا. مجله دانشگاه علوم پزشکی قزوین. بهار، ۱۶ (۱)، ۴۴-۵۰.
- نوابی نژاد، شکوه (۱۳۸۰). مشاوره ازدواج و خانواده درمانی. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- ولیندزی، اس. جی. نی، پاول، جی. نی. (۱۹۹۴). اصول روانشناسی بالینی بزرگسالان. ترجمه هامایاک آوادیس یانس و محمدرضا نیکخو. (۱۳۷۷). جلد اول، تهران: انتشارات بیکران.
- هنریان، مسعود، و یونسی، جلال. (۱۳۹۰). بررسی علل طلاق در دادگاه‌های خانواده تهران. فصلنامه مطالعات روانشناسی بالینی، ۱ (۳)، ۱۲۵-۱۵۲.
- Bernardi, F., Martinez-pastor, A. (2011). Divorce risk factors and their variations over time in Spain. Demographic research, 24 (31): 771-800.
- Besser, a., Neria, y. (2016). PTSD symptoms, satisfaction with life, and prejudicial attitudes toward the

- adversary among Israeli civilians exposed to ongoing missile attacks. *Journal of Traumatic Stress*, 22(4): 268-275.
- Burton, N.W., Pakenham, K.I., Brown, W.J. (2010). Feasibility and effectiveness of psychosocial resilience training: A pilot study of the READY program. *Psychol Health Med*, 15(3): 266-77.
 - Caldwell, G.J., Krug, K.M., Carter, S.C., Minzenberg, J.M. (2014). Cognitive control in the face of fear: reduced cognitive-emotion flexibility in women with a history of child abuse. *Journal of Aggression, Maltreatment trauma*, 23(5): 454-472.
 - Dennis, J.P., Vander, Wal. J.S. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cogn Ther Res*, 34(3):241-53.
 - Dowlati, Y., Segal, Z. V., Ravindran, A. V., Steiner, M., Stewart, D. E., Meyer, J. H (2014). Effect of dysfunctional attitudes and postpartum state on vulnerability to depressed mood, *Journal of Affective Disorders*, 161(1): 16-20.
 - Gunduz, B.(2013). Emotional intelligence, cognitive flexibility and psychological symptoms in pre-service teachers. *Educational research and reviews*, 8(13): 1048-1056.
 - Keng, S. L., Seah, S. T., Tong, E. M., Smoski, M. (2016). Effects of brief mindful acceptance induction on implicit dysfunctional attitudes and concordance between implicit and explicit dysfunctional attitudes. *Behaviour Research and Therapy*, 83: 1-10.
 - Kërqeli, A., Kelpi, M., Tsigilis, N. (2013). Dysfunctional Attitudes and Their Effect on Depression, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 84(9): 196-204.
 - Lee, G.J., Lu, P. H., Hua, X., Lee. S., Wu, S., Nguyen, K., Teng, E., Leow, A., Jack, C. R., Toga, A. W., Weiner, M., Bartzokis, G., & Thompson, P. M.(2012). Depressive symptoms in mild cognitive impairment predict greater atrophy in alzheimer's disease related regions. *Biol psychiatry*, 71: 814-821.
 - Lewinshon, P. M., Joiner, T. E., & Rhode, P. (2001). Evaluation of cognitive diathesis stress models in predicting major depressive disorder in adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 110 (3): 203-215.
 - Phillips, E.L. (2011). Resilience, mental flexibility and cortisol response to the Montreal Imaging Stress Task in unemployed men. Michigan: The University of Michigan.
 - Stone, W. S., & Iguchi, L. (2013). Stress and mental flexibility in Autism spectrum disorders. *North American Journal of medicine and science*. 3(6): 145-153.
 - Tabak, N. T., Horan, W. P., Green, M. F. (2015). Mindfulness in schizophrenia: Associations with self-reported motivation, emotion regulation, dysfunctional attitudes, and negative symptoms. *Schizophrenia Research* , 168 (1-2): 537-542.
 - Walsh, K., Basu, A., Monk, C. (2015). The Role of Sexual Abuse and Dysfunctional Attitudes in Perceived Stress and Negative Mood in Pregnant Adolescents: An Ecological Momentary Assessment Study, *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 28(5): 327-332.
 - Weissman, A.N., & Beck, A.T. (1978). Development and validation of the dysfunctional attitude scale. Paper presented at the Annual meeting of the Association for the Advanced Behavior Therapy, Chicago, November.
 - Zong, J., Cao, X., Cao, Y., Shi, Y., Wang, Y., Yan, C., Abela, J., Gan, Q., Gong, Q., & Chan, R. (2010). Coping flexibility in college students with depressive symptoms. *Health nad Quality of life outcomes*, 8 (6): 1-6.

Comparing Dysfunctional Attitude and Cognitive Flexibility Between Women With And Without A History Of Divorce

M. Shafiei*
S. Basharpoor**
H. Heidarirad***

Abstract

This study aimed to compare dysfunctional attitudes and cognitive flexibility between women with and without a history of divorce. The study population included all women who were supported by Imam Khomeini Relief Foundation in Gilangharb due to divorce and the resultant financial problems. A sample of 40 individuals as the statistical sample and 40 subjects with no history of divorce as the control group who were selected through simple random sampling. The design of the study was causal-comparative. Weissman & Beck (1978) Dysfunctional Attitudes Scale, and Dennis, Vander and Wal (2010) Cognitive Flexibility Questionnaire were used for data collection. The data were submitted to multivariate analysis of variance (MANOVA). The results showed that the mean scores of divorced people in dysfunctional attitudes was significantly higher than those without a history of divorce, ($F=66.12, p > .001$), but with regard to cognitive flexibility ($F=94.8, p < .01$) and its subscales, i.e., perceived control ($F=12.14, p < .001$), the perception of several solutions ($F=21.6, p < .01$) and perception briefings ($F=81.3, p < .05$), the mean scores of the women with a history of divorce were significantly lower than those without a history of divorce.

Keywords: words: Dysfunctional attitude, cognitive flexibility, divorce

* Ph.D student, Department of Psychology, Lorestan University, Khoramabad, Iran

** Associate Professor Department of Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

*** M.A. Department of Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran. (corresponding author, email: hadeesheidarirad@gmail.com)